

משך חכמה

חג הפסח – פרשת בא פסקא עב-עו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקלג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מדוע כתוב "את" שבעת הימים

[עב]

(יג, ז) מצות יאכל וכו'. במכילתא¹ (מסכתא דפסחא, פרשה יז) מצות יאכל [את] שבעת הימים, למה נאמר, לפי שלא למדנו על

(יג, ז) מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך:

(שם, הלכה ד) דטעם רבי שמעון, דכתיבי תרי קראי, אחד מפורש בו איסור לקרבן פסח, דכתיב (שמות לד, כה) "לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא ילין לבקר זבח חג הפסח", ובאחד לא מפורש קרבן פסח, דכתיב בסתם (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי ולא ילין חלב חגי עד בקר", ומכאן שהשוחט שאר זבחים בחול המועד עובר בלאו. ומקשה הש"ס מדוע לא מרבה שאר זבחים בערב פסח, ומתרץ, דכיון שבערב פסח אינו עובר בכל יראה ובל ימצא, ובחול המועד עובר בכל יראה ובל ימצא, לפיכך אמרינן דדוקא בחול המועד עובר בלאו אם שוחט על החמץ.

¹ [עב] על הפסוק (שמות יג, ז) "מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך", יש לדקדק, מה בא לרבות הלשון "את" שבעת הימים. ותירצו חז"ל במכילתא (בא, מסכתא דפסחא, פרשה יז) וז"ל "מצות יאכל את שבעת הימים. למה נאמר, לפי שלא למדנו על החמץ שהוא אסור משש שעות ולמעלה, מנין שהוא אסור משש שעות ולמעלה, תלמוד לומר, מצות יאכל "את" שבעת הימים, מכאן היה רבי יהודה אומר בשלשה פרקים בודקין את החמץ, אור ארבעה עשר, ובארבעה עשר בשחרית, ובשעת הביעור" עכ"ל.

ועוד אומר הירושלמי (שם), דשיטת רבי שמעון הוא כשיטת רבי מאיר (פרק א, הלכה ד) דחמץ משש שעות ולמעלה אסור רק מדבריהם, לפיכך מסתבר לדרוש איסור שחיטת שאר קדשים על החמץ בפסח בחול המועד דעובר בכל יראה. והנה מוכח, שאם היה סובר שאסור לאכול חמץ מהתורה בי"ד משש שעות ולמעלה, היה גם אסור בכל יראה, דאי לאו הכי, מנלן דרבי שמעון סובר כרבי מאיר, דלמא סובר שאסור מהתורה לאכול משש למעלה, ומכל מקום, כיון שאין לאו דכל יראה משש שעות ולמעלה, לא מרבין איסור שחיטת קדשים על החמץ אלא בחול המועד.

פירוש הא דכתיב "את" בא לרבות שלפני שבעה ימים, והיינו בערב פסח משש שעות ולמעלה, כבר מאז מותר לאכול רק מצה ואסור לאכול חמץ. אבל אי אפשר לפרש שמצוה לאכול מצה, דכתיב (יב, יח) "בִּרְאשׁוֹן בְּאֶרְצָה עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֲדָשׁ בְּעֶרְב׃ תֹּאכְלוּ מִצֶּה", אבל יש לדרוש "דמותר" לאכול רק מצה, ועל כורחך דבא לאסור חמץ משש שעות, דאם מותר לאכול חמץ מה למדנו "את". ומכאן אמר רבי יהודה שיש לבדוק את החמץ גם בשעת הביעור, היינו לפני שעה שישית, שלאחר שעה שישית עובר באיסור חמץ. ונמבואר בדברי המשך חכמה, דהלימוד הוא מדכתיב "את" לרבות ולא מפרש דהלימוד הוא מיתור הכתוב דכתיב כבר לעיל מיניה (פסוק ו) "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכְלוּ מִצֶּה וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי חַג לֵה'", דזה כבר נדרש שם במכילתא עיין שם. אבל דרשה של מכילתא הנ"ל היא מדכתיב "את" לרבות].

וראיה זו מדברי הירושלמי בתמיד נשחט, כתבה השירי קרבן שם, ותמה על הסוברים שאין לאו דכל יראה משש שעות ולמעלה. ולפי המשך חכמה מובן גם המקור שיש לאו דכל יראה, דהוא מדברי המכילתא.

[והנה דנו רבותינו, האם משש שעות ולמעלה יש רק איסור אכילת חמץ, או גם לאו דכל יראה ובל ימצא, עיין בדברי הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה (ג, ח) ובדברי הראב"ד ובמגיד משנה (שם)]. ולפי דברי המכילתא יש להוכיח דמשש שעות ולמעלה עובר גם בכל יראה, דכיון דהא דכתיב "את" בא לרבות משש ולמעלה איסור אכילת חמץ, ועל זה כתיב "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך", שמע מינא דעובר גם בכל יראה ובל ימצא משש שעות ולמעלה.

וגם בנודע ביהודה (מהדורא קמא, סימן כ) האריך להוכיח, דלפי הרמב"ם יש לאו דכל יראה משש ומעלה, וטרח למצוא מקור לזה. ולפי דברי המשך חכמה הוא מבואר במכילתא מריבוי "את". ולפי זה לאו דכל יראה משש שעות ולמעלה, תלוי אם דרשינן בכל התורה "את" לרבות, ונחלקו בזה תנאים, ומובא בכורות (ו, ב), ומבואר שם דרבי שמעון סובר דדרשינן "את" בכל התורה, ולכן אוסר חלבו של גמל מדכתיב (ויקרא יא, ד) "אֵף אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמִּפְרִסֵי הַפָּרָסָה אֵת הַגְּמָל", דאת בא לרבות חלבו.

ויש להביא ראיה שמשש שעות ולמעלה יש גם לאו דכל יראה ובל ימצא, למאן דסבר שיש איסור אכילת חמץ מהתורה משש שעות ולמעלה. דהנה תנן בפסחים (תמיד נשחט) דלרבי שמעון השוחט פסח בערב פסח על החמץ עובר בלאו, בלא תעשה דלא תשחט על החמץ, אבל שאר זבחים אינו עובר אלא בחול המועד, ולא בשוחט בערב פסח. ואמר רבי יוחנן בירושלמי

ועל פי זה יתיישב לנו תמיה גדולה, דיש לדקדק מנלן לירושלמי בתמיד נשחט (שם) דרבי שמעון סובר כרבי מאיר דחמץ משש ולמעלה מדבריהם, דלמא סובר דחמץ משש שעות ולמעלה אסור מהתורה באכילה, אבל מכל מקום לא דורש לאסור שחיטת שאר קדשים בערב פסח כיון שאינו אסור

משך חכמה

חג הפסח – פרשת בא פסקא עב-עו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקלג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שעות ולמעלה. ולפי זה, מצי להיות דעוברין בבל יראה משש שעות ולמעלה, שסמוך לזה כתיב (שם), ולא יראה לך חמץ כו', וקאי על קרא דאת שבעת הימים. וכן משמע מירושלמי פרק

ולמעלה מהתורה, אלא שאינו עובר על לאו דלא תאכל חמץ. [ולפי זה חולק הבבלי על הירושלמי דסובר שרבי שמעון סובר כרבי מאיר שחמץ משש שעות ולמעלה מדרבנן, כמובא לעיל].

והקשו התוס', אם כן מנין לרבי שמעון שמשש שעות ולמעלה אסור מהתורה, והרי חולק על רבי יהודה. ונדחקו לתרץ זאת. אבל לאור המבואר דרבי שמעון דורש "את", גם רבי שמעון ידע את המקרא (פסוק יג) "מִצְוַת יְאָכְלֵךְ אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חֻמֶּץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֵר בֶּכֶל גְּבֻלְךָ" ללמד שיש איסור מהתורה משש שעות ולמעלה, אלא דסובר דרשה דרבי יהודה, דכתיב "דברים טז, ג) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. אם כן מה תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ - בשעה שישנו בקום אכול מצה - ישנו בבל תאכל חמץ, ובשעה שאינו בקום אכול מצה - אינו בבל תאכל חמץ", בא למד שאינו עובר בלאו דבל תאכל חמץ, אבל איסור יש מהאי קרא ד"את".

וכל זה הוא לפי גירסתנו במכילתא. [והוא גירסא תמוה, דרבי יהודה בפסחים (שם) סותר לדברי רבי יהודה במכילתא, לפיכך הגר"א גורס אחרת, ומשוה בין דברי רבי יהודה בפסחים לדבריו במכילתא]. וז"ל גירסת הגר"א במכילתא: "מצות יאכל את שבעת הימים (שמות יג, ז), למה נאמר, לפי שלמדנו על החמץ שהוא אסור משש שעות ולמעלה, יכול אף אכילת מצה משש שעות ולמעלה, תלמוד מצות יאכל את שבעת הימים" ע"כ. ולפי גירסא זו, לא ילפינן בכלל משש שעות ולמעלה אסור חמץ, ואיסור חמץ משש שעות ולמעלה נלמד לרבי יהודה מדרשא דפסחים (שם), ודברי המכילתא באו לומר, דלא תימא, דכשם שיש איסור לאכול חמץ משש שעות ולמעלה, ונלמד מההיא דפסחים, הוא הדין יהיה מצוה לאכול מצה משש שעות ולמעלה, קא משמע לן דלא.

[אבל יש לדקדק, מהיכי לומר שיהיה חייב לאכול מצה משש שעות, והא קרא כתיב (שמות יב, יח) "בְּרֵאשֵׁי בֹאֲרְכָעָה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרְבַת אֲתָכְלוּ מִצֵּת", ובהר אפרים על המכילתא מבאר גירסת הגר"א, דהוה אמינא שיש מצוה לאכול מצה עשירה משש שעות ולמעלה, כשם שיש מצוה לאכול מצות שבעה ימים, ושיטת הגר"א (מובא במעשה רב), דיוצא גם במצה עשירה, אבל הא דכתיב לאכול כליל פסח, הוא לחם עוני].

החמץ כו'. מנין שהוא אסור משש שעות ולמעלה, תלמוד לומר מצות יאכל את שבעת הימים. ופירושו, דאת, הוא מרבה שלאחר שש שעות מותר לאכול רק מצה לא חמץ, כי חמץ אסור משש

בבל יראה משש שעות ולמעלה, ועיקר איסור שחיטת קדשים על החמץ תלוי באיסור בל יראה. אבל לאור המבואר אתי שפיר, דכיון דרבי שמעון דורש בכל התורה "את", אי הוה סובר דמשש שעות ולמעלה אסור מהתורה, היה דורש "את" בקרא הנ"ל לרבות משש שעות ולמעלה, וממילא היה גם אסור בבל יראה, אלא שמע מינא דסובר כרבי מאיר דמשש שעות ולמעלה אסור רק מדרבנן.

והנה בפסחים (כה, ב) תניא "מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה שנאמר (דברים טז, ג) לא תאכל עליו חמץ, דברי רבי יהודה. אמר לו רבי שמעון, וכי אפשר לומר כן, והלא כבר נאמר (שם) לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות. אם כן מה תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ, בשעה שישנו בקום אכול מצה, ישנו בבל תאכל חמץ, ובשעה שאינו בקום אכול מצה, אינו בבל תאכל חמץ" ע"כ. והקשו התוס' (שם, ד"ה אם כן) מדוע רבי שמעון צריך קרא ללמד שאינו אסור משש שעות ולמעלה, והרי כל הפסוקים שיש כפילות בתורה על פסח, הש"ס מצריך להו, אם כן אין פסוק מיותר, ומהיכי תיתי לאסור משש שעות ולמעלה, ולא תירצו מידי. אבל לאור המבואר דהמכילתא לומד מתיבת "את" לרבות שאסור משש שעות ולמעלה אתי שפיר, דאפילו בבל יראה הוה אסרינן מתיבת "את", וקל וחומר לאסור באכילת חמץ, לפיכך צריך ללמד, שאף על פי שבכל התורה רבי שמעון דורש "את", הכא לא דריש.

אבל קשה, מדוע רבי יהודה בפסחים (שם) צריך קרא דלא תאכל עליו חמץ ללמד שמשש שעות ולמעלה אסור, ולא למדה מדכתיב במכילתא "את" שבעת הימים. אבל באמת לא קשיא, דכבר נתבאר שהכל תלוי אם דורשים "את" בכל התורה, ורבי יהודה הולך לשיטתו בסוטה (יז, א), דלא דריש "את" בכל התורה, אבל רבי שמעון כן דריש, כמו שהאריכו בזה בתוס' מנחות (יא, ב ד"ה רבי שמעון) ולפיכך צריך רבי יהודה קרא ללמד שמשש שעות ולמעלה אסור. [אבל צריך עיון, דבמכילתא הוא דברי רבי יהודה דדריש מ"את" לרבות חמץ משש שעות ולמעלה, וצ"ע. וצריך לומר דהם תרי תנאים אליבא דרבי יהודה. ועיין להלן את גירסת הגר"א]

ועל פי זה יתיישב לנו עוד תמיה. דהנה התוס' בפסחים (שם, ד"ה רבי שמעון) מוכיחים שאף על פי שחולק רבי שמעון על רבי יהודה, כמובא לעיל, מכל מקום מודה רבי שמעון שיש איסור אכילת חמץ משש שעות

משך חכמה

חג הפסח – פרשת בא פסקא עב-עו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקלג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

דף יז, א דלא דריש את [ועיין תוספות מנחות יא, ע"ב (ד"ה ור"ש)]
ודו"ק], לכן צריך קרא שיעבור בלא תעשה משש שעות ולמעלה
על אכילתו, ועיין. אם כן נתגלה לנו, דמקרא דאת שבעת הימים
(שמות יג, ז), ידע רבי שמעון, דחמץ אסור באכילתו לאחר שש.
ועיין תוספות פסחים כח, ע"ב ד"ה ור"ש, ודו"ק כי קיצרתי.
[וגירסת הגר"א נכונה ופשוטה, יעויין שם].²

[עג]

(יג, ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי
ממצרים:

מדוע כתוב "בעבור זה", ולא בעבור שיקיימו מצוות כשיצאו מצרים. ומדוע אמרו
חז"ל ד"זה" היינו מצה ומרור, ולא קרבן פסח

(יג, ח) והגדת לבנך ביום ההוא וכו' עשה ה' לי בצאתי ממצרים.
על דרך צחות יש לפרש, לאחד שהשיא בתו לעלם בעדי עדיים,

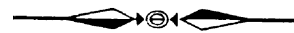
מצותיו, שהרי כשיצאו מצרים נצטוו בקרבן פסח מצה ומרור. ועוד דאמרו
במכילתא (מסכתא דפסחא פרשה יז) "בעבור זה. בשעה שיש מצה ומרור
מונחים לפניך על שולחנך" ע"כ, ולא קרבן פסח, ומדוע לא נכלל בעבור
מצות קרבן פסח, שלכאורה הוא העיקר. ונתקשו מאוד רבותינו הראשונים
בביאור פשט הכתוב, עיין רשב"ם, אבן עזרא, רמב"ן כו'.

ומבאר המשך חכמה בדרך אחרת על דרך צחות, בהקדים משל לאחד
שהשיא את בתו, ונתן לבני הזוג כל הצריך, דירה ובגדים וכדו'. ושמחה אם
הבת, שבתה מצאה מנות. אמר לה בעלה, כל זמן שבעלה לא טורח להביא
פרנסה, ויש מכל טוב ממני, אינני יודע שבאמת בחי מצאה בעל שידאג לה,
אבל כאשר הוא יביא לחמו, ויטרח להביא פרנסה, אז אדע שמצאה מנות.
כך גם כלל ישראל, זה שקיימו המצוות בשעה שיצאו ממצרים, והביאם על
כנפי נשרים בניסים ונפלאות במדבר ארבעים שנה, והיה להם מן ובאר כו',
זה עוד לא מוכיח שישמרו מצוות ה' כאשר כל זה לא יהיה להם, אבל כאשר
יבואו לארץ ישראל, ויעסקו בעצמם בעבודת הקרקע, ויחרשו ויקצרו, ואז
יקיימו מצוות, אז אדע שהיה כדאי להוציאם ממצרים. וזה הפירוש, "בעבור
זה", שאנו מקיימים עכשיו את המצוות, "עשה ה' לי" שהוציא אותי
ממצרים, כי עכשיו זה מגלה על הנאמנות, ועכשיו מתברר לה' שהיה כדאי
להוציא אותנו ממצרים.

וחז"ל במכילתא רמזו רמז עמוק יותר, דדוקא כשיש לפניך מצה ומרור ולא

תמיד נשחט ה' הלכה ד' ואתיא כי דרבי מאיר, דרבי מאיר אמר
(ירושלמי פסחים א, ד) חמץ משש שעות ולמעלה מדבריהם,
דמשמע, דאילו הוה דבר תורה היה עובר בבל יראה, ועיין שירי
קרבן שם (ה, ד), ובנודע ביהודה מהדורה קמא סימן כ'. ולפי זה
תליא אם דרשינן את, דפליגי בזה תנאי (בכורות ו, ב), ורבי שמעון
דריש מאת הגמל (ויקרא יא, ד) בפרק קמא דבכורות (שם) לאסור
חלבו של גמל, ואם הוה סבר דחמץ לפני זמנו מדאורייתא כרבי
יהודה, והוי דריש את, אם כן הוי עבר בבל יראה משש שעות
ולמעלה, ולכן אמר בירושלמי (שם) על רבי שמעון, וסבר כרבי
מאיר דאמר חמץ מדבריהן. ועיין פסחים כח, ב תוס' סוף דבור
המתחיל אם כן, וקשה כו' מהיכא תיתי שיהא בבל תאכל חמץ
בי"ד, דהא כולהו קראי מצרכינין כו'. ולפי זה אתי שפיר, דלא
נדרוש מן את שעוברין בבל יראה משש ולמעלה, כל שכן על
אכילתו שיהא בלא תעשה, ודו"ק. ורבי יהודה לטעמיה בסוטה

² תמצית דבריו: הטעם שכתוב (שמות יג, ז) מצות יאכל "את"
שְׁבַעַת הַיָּמִים, איתא במכילתא, דבא לרבות, שמערב פסח משש
ולמעלה אם רוצה לאכול פת, יאכל רק מצה, ובא ללמדנו, שאסור
מהתורה לאכול חמץ משש שעות ולמעלה. וכיון דבהמשך הכתוב
כתיב "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר כָּל גְּבֻלָּךְ", יש
ללמוד מזה, שמשש שעות ולמעלה עובר בלאו דבל יראה ובל
ימצא, ולא רק איסור אכילה. ומצאנו מקור לשיטת הסוברים
שיש לאו דבל יראה בערב פסח משש ולמעלה. והטעם שרבי
יהודה בפסחים דורש ממקום אחר שיש איסור אכילה משש
שעות, דרבי יהודה סובר שלא דורשין בתורה "את", לכן דורש
ממקום אחר. ועל פי יסוד זה מיישב המשך חכמה הרבה
מקומות, כמבואר בביאור באריכות.

[עג]

³ [עג] על הפסוק (שמות יג, ח) "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה
עשה ה' לי בצאתי ממצרים", יש לדקדק, מהו פשט הכתוב. דאם הכונה
כפירוש רש"י שכתב וז"ל "בעבור זה - בעבור שאקיים מצותיו, כגון פסח
מצה ומרור הללו" עכ"ל, קשה, מהו בעבור זה, ולא בעבור שקיימתי

משך חכמה

חג הפסח – פרשת בא פסקא עב-עו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקלג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שמצה ומרור מונחים לפניך ולא פסח, שהם בגלות בזמן שאין פסח, ובכל זאת הם מקיימים כל חוקות החג כהלכתו, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, והבן⁴.

[עד]

(יג, ח) וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

איך לומדים שסומא עצמו פטור מהגדה, מבן סומא, שבנו אינו נעשה בן סורר ומורה, ועוד מה ענין זה לזה.

(יג, ח) ובגמרא⁵ (פסחים קטז, ב) אמר רבי אחא בן יעקב סומא פטור מלומר הגדה, כתיב הכא (יג, ח) בעבור זה, וכתיב התם (דברים כא, כ) בנינו זה, מה להלן פרט לסומין אף כאן פרט לסומא. והדבר נפלא, וצריך ביאור. ונראה פירושו, דסומא אשר ראות עיניו אין לו, והעולם חשך בעדו, והוא אסור בעורון עיניו,

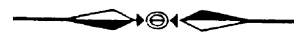
אחא בר יעקב, סומא פטור מלומר הגדה. כתיב הכא בעבור זה, וכתיב התם (דברים כא, כ) בנינו זה, מה להלן פרט לסומא, אף כאן פרט לסומין ע"כ. וצריך ביאור, דבבן סורר ומורה, אם האב סומא, "הבן" פטור ואינו נעשה בן סורר, ואיך נלמד מגזרה שוה זו לפטור את הסומא "עצמו" מלומר הגדה, מגזרה שוה שפוטר את הבן. ועוד יש לדקדק, דאין שום שייכות בין דיני בן סורר ומורה לדיני הגדה בפסח, ובכל גזרה שוה צריך שיהיה שייכות של שני הדינים זה לזה. [צריך ביאור בדבר זה].

ומבאר המשך חכמה, דבאמת אין זו גזרה שוה ככלל הש"ס, אלא כך כונת חז"ל. דהנה זה פשוט לחז"ל שסומא אינו חייב בהגדה כליל פסח להודות על עצמו שיצא משעבוד לגאולה, שכיון שהוא סומא והעולם חושך בעדו, מאי נפקא מינא ליה אם יושב בבית אסורים במצרים או בארץ ישראל, במה עבד בתחלה את פרעה שצריך להודות שיצא לחירות, הרי הוא אסור וכלוא מחמת אור עיניו שאינם איתו. אבל אפשר שיהיה חייב לומר הגדה להודות שבניו יצאו לחופשי. ועל זה מביא הש"ס, דבבן סורר ומורה, אם האב סומא, אין הבן נעשה סורר ומורה, והטעם בזה, שכיון שסומא חשוב כמת ואינו נהנה במעדנות העולם, הוא גם אינו קשור לילדיו, ואינו חרד אם בנו יצא לתרבות רעה, לכן אין בנו נעשה סורר ומורה, לכן מזה הטעם הסומא פטור לגמרי מהגדה כליל פסח, שגם עבור בניו אינו צריך להודות, ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

בדירה נאה וכל מחסורו עליו, ושמחה אשתו אם הבת, כי בתה מצאה מנוחה בית אישה. ויאמר לה בעלה, לא כן, כי מה יעשה הבן עתה שיחטא לאשתו. אימתי אני רואה כי עמלי היה לתועלות, ובתי מצאה אוהב נאמן, כי ידאג לפרנסתה, ובנפשו יביא לחמו, אז אבין כי כדאי היה עמלי עליו. כי אף כי נצטוו ישראל תיכף בפסח ומצה, אין זה עיקר התכלית אשר ישמרו מצוות השם יתברך בעוד המה נשואים על כנפי נשרים, ומסובבים בעמוד ענן, ואוכלים מן, ושותים מי באר, רק כאשר יבואו אל הארץ, ובחודש הזה, עת הקציר, תשמור את החג הזה, אז אראה כי כדאי היו הנסים והנפלאות אשר עשיתי בעת הוציא אותך ממצרים. וזה, בעבור זה, שאתה עמל וזורע וקוצר ושומר מצות ה', עשה לי ה' בצאתי ממצרים. והשכילו רבותינו לבאר יותר הפקת רצון השם יתברך, אשר בעת הגלות, עת העם יוכו עבור התורה, ואין לפניהם פסח, רק מצה ומרור לבד, והם שומרים משמרת השם יתברך, בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה

פסח, שאנו בגלות בין הגויים, ואין לנו קרבן פסח, ואף על פי כן אנו שומרים ומקיימים מצוות ה', לכן, בעבור זה, שאפילו במצב כזה מקיימים מצוות, לכן עשה ה' לי להוציאנו ממצרים. ומיושב הכל בסייעתא דשמיא.

⁴ הטעם שכתוב "בעבור זה", ולא בעבור שיקיימו מצוות כשיצאו מצרים. והטעם שאמרו חז"ל ד"זה" היינו מצה ומרור, ולא קרבן פסח – כיון שבשעה שיצאו ממצרים, ואכלו מן, ושתו מי באר במדבר, והיה להם כל טוב ללא שום עמל, אין זה הוכחה שישמרו מצוות ה' גם בזמנים קשים. אבל "בעבור זה", שעכשיו שעמלים בעצמם על חרישה וקצירה, ושומרים מצוות ה', אז מתברר שהיה כדאי לה' להוציאנו ממצרים. וזה הפירוש "בעבור זה", שעכשיו אנו מקיימים את המצוות, "הוציא ה' אותנו ממצרים". ולכן אמרו חז"ל, ד"זה" היינו מצה ומרור ולא קרבן פסח, לרמז על הגלות, שאפילו בגלות אנו שומרים מצוות ה', ולכן הוציאנו ממצרים.

[עד]

⁵ [עד] על הפסוק (שמות יג, ח) "וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם", דרשו חז"ל (פסחים קטז, ב), וז"ל "אמר רב

משך חכמה

חג הפסח – פרשת בא פסקא עב-עו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקלג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

יחוש לטובתם גם רעתם, לכן פטור מלאודויי ולשבחויי. וזה שהביא הגמרא מבנינו זה הנאמר בסורר ומורה, והדבר מושכל, ודו"ק⁶.

[עה]

יג, ט) וְהָיָה לְךָ לְאֹת עַל יְדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיְנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ כִּי בְּיַד חֻזְקָה הוֹצֵאתָ ה' מִמִּצְרַיִם:
יג, טז) וְהָיָה לְאֹת עַל יְדֶכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עַיְנֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם:

מדוע על תפילין של יד כתוב "לאות", ועל של ראש "לזכרון". ומדוע ציוה ה' לזכרון יציאת מצרים, קרבן פסח, ומצה

יג, ט. טז) והיה לאות על ידכה ולזכרון בין עיניך. אות' נאמר על

ובמיוחד למצות תפילין היה ראוי להניח על ידי ימין לכאורה. עוד יש לדקדק, דהנה לזכרון על יציאת מצרים ציונו ה' בפסח שתי מצוות, קרבן פסח ומצה, ויש לתת טעם מדוע צריך שתי זכרונות ולא סגי בחד. [ודע שכדרכו בהרבה מקומות, לא מעתיק המשך חכמה את הפסוקים כלשון הכתוב, ולכן כתב בתחילת דבריו "והיה לאות על ידכה ולזכרון בין עיניך" אף על פי שאין פסוק כזה, והרכיב שני הפסוקים יחד שעליהם סובבים כל דבריו].

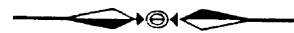
ומבאר המשך חכמה, דהנה האומה הישראלית קבלה מאבותינו את כל יסודות האמונה, בהשגחת ה' על כל ברואיו בכלל, ועל עם ישראל בפרט, ובכלל האמונה הוא גם האמונה בגאולה העתידית של ישראל, שיבוא יום ויגאל ה' את ישראל גאולה שלמה.

והנה יציאת מצרים היתה הפעם היחידה שה' הראה בגלוי את השגחתו בכל הבריאה, כמו כן הראה ה' לישראל אז, איך גאל אותם גוי מקרב גוי, למרות שהיו במצב רוחני קשה מאוד, כמו שמבואר ביקרא רבה (אחרי כג, ב) דלשון גוי מקרב גוי בא ללמד שגם ישראל היו כמצריים, ובכל זאת גאל אותם מחמת הברית שכרת עם ישראל, וזה יהיה לנו הוכחה, שכשם שגאל אותנו ממצרים כך יגאל אותנו בעתיד, אפילו במצב רוחני קשה.

נמצא ששני ענינים יש לנו ללמוד מיציאת מצרים: א. לקבוע בלבנו את האמונה שקבלנו מאבותינו על יסודות האמונה והשגחת ה' בכלל ובפרט. ב. שנאמין באמונה שלמה שיגאל אותנו בעתיד. ולזה ציוה ה' שנזכור בכל יום יציאת מצרים בכלל, ובפרט בחג הפסח.

מה איכפת ליה אם ישב בבית האסורים, ואיזה שעבוד יש עליו, האם הוא ניצל משעבוד פרעה ועמו, ובמה עבד בתחילה את פרעה ובמה יצא לחפשי, רק הוא צריך להודות על ציורו בנפשו שבניו המה חפשיים, ואם לא הוציאו השם ממצרים, הרי בניו היו משועבדים לפרעה במצרים. לכן מביא, שכן סומים אינו נעשה בן סורר ומורה, מטעם, שמי שהוא סומא ונחשב כמת (נדריים סד, ב) ואינו שמח במעדנות הבריאה הברוכה, והעולם מסביבותיו המה לטורח ומשא לנפשו, אינו מקושר בנפשו לבניו אשר אם בל ישמעון בקולו יחרה לו, אף לבו חרד שמא יצא הבן לתרבות רעה, גם בניו כנכרים נחשבים לו, לא יקח חלק בשמחתם, ולא ידאג ביגונם, ולכן אינו נעשה בן סורר ומורה, שהסומא אשר חשוב כמת, כבר מת התפעלותו אשר בנו זולל וסובא. ולכן פטור סומא מלומר הגדה, כיון שעל עצמו אינו צריך להודות, וגם על בניו לא

⁶ תמצית דבריו, יש לדקדק, איך לומדים שסומא עצמו פטור מהגדה, מבן סומא, שבנו אינו נעשה בן סורר ומורה, ועוד מה ענין זה לזה. אבל הביאור בזה, שסומא הוא כלוא בחושך, ואינו מרגיש שיצא משעבוד לגאולה להודות על עצמו, אבל הוה אמינא שחיב להודות על בניו שיצאו לחופשי, ועל זה מביאים מסומא, שבנו אינו נעשה בן סורר ומורה, כי ניתק הקשר בינו לבניו מחמת שהוא סומא, ואינו חרד שבנו יצא לתרבות רעה, ולכן אינו נעשה בן סורר ומורה, ומכאן שסומא פטור לגמרי מלומר הגדה, גם לא בשביל בניו.

[עה]

⁷ [עה] על הפסוק יג, ט) וְהָיָה לְךָ לְאֹת עַל יְדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עַיְנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ כִּי בְּיַד חֻזְקָה הוֹצֵאתָ ה' מִמִּצְרַיִם, יש לדקדק, מדוע על תפילין של יד כתוב שיהיו לאות ועל תפילין, של ראש שיהיו לזכרון, ומה ההבדל בין לשון אות ללשון זכרון. ועל הפסוק יג) להלן וְהָיָה לְאֹת עַל יְדֶכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עַיְנֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם" יש לדקדק, מדוע שינה הכתוב וכתב "ידכה", ואמרו חז"ל במנחות (לז, א) דבא ללמד שיש להניח תפילין של יד על יד כהה, הוא יד שמאל. ויש לתת טעם מדוע דוקא על יד שמאל ולא על יד ימין, והרי בכל התורה ימין היא היד החשובה,

משך חכמה

חג הפסח – פרשת בא פסקא עב-עו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקלג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

נביאיו. ולזכרון בין עיניך, הוא בעלות על הרעיון התבוננות וההתפלספות לתור להרהר על אמיתיות המקובלות, אז אותן ענינים אשר לא היו בדמיון, והיו בפרסום גדול, יהיו לזכרון כי הקבלה אמיתית. ולזה בא אכילת פסח, לזכרון, כי פסח, כמו שהיסח הדעת פוסל בקדשים (פסחים לד, א), מפני אשר נעבד בו ענין זריקה והקטרה, ענין המיוחס אל העבר. וענין מצה, הוא לאות, כי שימור לשם מצה, להשתמר להעתיד מעת קצירה או לישה (פסחים מ, א), והוא לקוות אל העתיד בהיותם במצב העוני והשפלות, כי בוא נבוא אל המטרה הרצויה ברצון השם יתברך. ודו"ק⁸.

האמונה בהשגחת ה', ועל זה רומז קרבן פסח שנפסל בהיסח הדעת, כמו כל הקדשים שנפסלים בהיסח הדעת, והטעם שנפסלים, כי נעשה בהם זריקת הדם והקטרה, ענין שמיוחס לעבר, שאם שוכח את העבר נפסל, לזה בא קרבן פסח, שנזכור את העבר, את יציאת מצרים, ואת האמונה ביסודות הדת של השגחת ה', אבל מצה באה לאות על העתיד, שנזכה לגאולה, לכן מצוות של מצה הן עתידות, שצריך לשמור את המצה שלא תתחמץ משעת קצירה או לישה (אורח חיים תנג, ד), ולכן ציוה שיהיה לחם עוני, שזה מורה על העתיד, שאפילו שיהיו במצב עוני ושפלות נבוא אל המטרה הרצויה ברצות ה' יתברך, לכן ציוה ה' שתי מצוות פסח ומצה, ומיושב כל הדקדוקים בס"ד.

⁸ **תמצית דבריו: מצוות זכרון יציאת מצרים היא משני טעמים: א.** לזכור את הניסים הגלויים, כדי לאמת, שהקבלה שלנו מאבותינו באמונה בה' והשגחתו הפרטית אמת. ב. שנדע, שכשם שגאל אותנו ממצרים - למרות מצב האומה הירוד, כך יגאל אותנו בעתיד גאולה שלימה. לשון "אות" הוא סימן והוכחה על דבר עתידי. ו"זכרון", הוא על דבר שעבר, שבל נשכח. ותפילין של יד, הן לאות על הגאולה השלימה, אפילו שיהיו ישראל במצד ירוד. לכן מניחין על יד שמאל, יד כהה. ושל ראש על המוח, שנזכור את הניסים במצרים, ולא יעלה עלינו הרהור במוח על הקבלה האמיתית. לכן ציוה ה' קרבן פסח על זכרון העבר, שהרי נפסל בהיסח הדעת בגלל שעשו בו זריקה והקטרה. ומצה על העתיד, לחם עוני, שאפילו מתוך עניות רוחנית וגשמית יגאל אותנו גאולה שלמה במהרה בימינו.

ענין האמנתו להבא, כמו מה האות (מלכים-ב, כ, ט) וזכרון הוא על העבר. כי בידיעת עקרי הדת, ואשר הושגו לקדמונינו, הוא זכרון על עקרי הדעות שהשיגו על ידי יציאת מצרים, בהשגחה, ובייחס עמנו בפרט, ובשכר ועונש. ולרפיון יד האומה, לבלי התיאש מן התקוה העתידה, כי הראשונות לא תזכורו, כי יוסיף ה' לגאול עמו, הוא ענין יציאת מצרים, שהוציאם בהיותם בתכלית השפלות במצב הגשמי, והעדר מעלות החכמה והרוחני, ובכל זאת שמר בריתו, וגאלם גוי מקרב גוי (ויקרא רבה, אחרי, כג, ב), וזה אות, כי לא ישכח ה' עמו, ויביאם לתכלית מועיל לעת קץ. וזה, והיה לאות על ידכה (פסוק טז), יד כהה (מנחות לז, א), רצונו לומר, כשתמוטט ידן של ישראל, שיקוו אל הנועד על ידי

ועל פי זה יאיר לנו היטב כל מה שדקדקנו, דהנה, לשון "אות" משמעותו סימן והוכחה על דבר עתידי, כמו שכתוב בספר מלכים שאמר ה' לישעיהו הנביא שיגיד לחזקיהו המלך שמבטיח לו שירפא מחליו, ואמר המלך חזקיהו לנביא ישעיהו (מלכים-ב, כ, ח) "וַיֹּאמֶר חֲזַקְיָהוּ אֶל יִשְׁעִיָהוּ מָה אֹתָּה כִּי יִרְפָּא ה' לִי וְעֲלִיתִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בֵּית ה'", הנה מבקש "אות" להוכחה על העתיד שיתקיים. אבל לשון זכרון הוא זכר לעבר, לזכור מה שהיה. ועל קביעת האמונה בלבנו שה' משגיח כתוב "זכרון", כי יש לזכור את העבר שה' הראה ביציאת מצרים את השגחתו הפרטית בכל הבריאה, ועל ההוכחה שיגאל אותנו בעתיד כתוב "אות", שיציאת מצרים היא הוכחה ואות, שכשם שגאל אותנו גוי מקרב גוי, יגאל אותנו בעתיד אפילו אם לא נהיה ראויים, ונהיה גוי מקרב גוי.

ולכן ציוה ה' להניח תפילין של יד ותפילין של ראש, שתפילין של יד הם לאות שיגאל אותנו, ולכן מקומם ביד שמאל דוקא, שהיא יד כהה, לסמל שכשיהיו במצב חלש מאוד גם יקוו לעתיד ולגאולה השלמה, ולכן הם על היד שהוא זרוע שיגאל אותנו ה'. אבל תפילין של ראש הם כדי שנזכור על ידם את השגחת ה' במצרים, שאם חלילה נהרהר על יסודות האמונה, נזכור את העבר ביציאת מצרים, ונאמין בדעות הנכוחות באמונה בה', ולכן הם על מקום המוח בראש ובגלוי לזכרון יציאת מצרים שראינו את השגחת ה' בפרסום, לכן תפילין של ראש בפרסום, שנדע, שכל האמונה בהשגחת ה' שהיא נסתרת, היתה אז ביציאת מצרים בפרסום גדול ובגלוי, ונדע, שכל הקבלה שקבלנו באמונה בה' היא אמיתית.

ועל פי זה יתבאר לנו מדוע ציוה ה' שתי מצוות בחג הפסח, קרבן פסח ומצה. דקרבן פסח בא, כדי שנזכור על ידו את העבר, ונקבע בלבנו את

משך חכמה

חג הפסח – פרשת בא פסקא עב-עו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקלג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מדוע תפילין של יד בבית אחד, ותפילין של ראש בארבעה בתים

ובמלכים-א⁹, ט, ג והיו עיני ולבי שם כל הימים, הכוונה, עיני הוא

[עו - המשך]

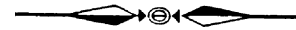
דרגת האיש, אבל האהבה היא שוה בכולם.

[והביאור בזה, שה' אוהב את כל אחד מישראל באותה דרגת האהבה, אלא שהשגחה פרטית, הוא בחינה אחרת, והיא נמשכת מצד הנברא, עד כמה הוא קרוב לה'. נמצא, שה' אוהב את מי שאין בו תורה ואין בו מעשים טובים, באותה דרגת האהבה שאוהב את הצדיק שמלא תורה ומעשים טובים, כשם שאבא [כך צריך להיות] אוהב את בנו במדה שווה, אפילו שהערכה שונה לכל בן לפי דרגתו, אבל אין הבדל בדרגת האהבה. והוא מוסר נורא, עד כמה אנו צריכים לאהוב כל אחד מישראל באשר הוא, שהרי אמרו חז"ל הדבק במידותיו].

ועל פי זה יתבאר היטב כל הדקדוקים, דתפילין של ראש היא ההשגחה של ה', לכן הם בין העינים, להורות על ההשגחה, ולכן הם מחולקים לארבעה בתים, כנגד ארבעה סוגים שיש בישראל, ואמרו חז"ל (ברכות ו, א) דהקדוש ברוך מניח גם כן תפילין, וכתוב בהם את הקשר של ה' לבני ישראל. אבל תפילין של די הם מורים על האהבה של ה' לישראל, לכן הם ביד, ואמרו חז"ל (מנחות לו, ב) שיהיו כנגד הלב, שהוא מקום האהבה, ולכן הם בבית אחד, שמבחינת אהבת ה' לבני ישראל, היא שוה בכולם.

ועל פי ביאור זה יתבאר לנו כונת אנשי כנסת הגדולה שתקנו לומר בתחנון בימים שני וחמישי "עד מחי עווןך בשבי ותפארתך ביד צר". דצריך ביאור, מהו עוון ומהו תפארת, ומדוע הם בשבי וביד צר. וכי אין ניכר לכל מתבונן נפלאות הבורא בכל רגע ורגע, ומבשרי אהבה אלו. [ובתהילים כתוב (תהלים עח, סא) "וַיִּתֵּן לְשִׁבְעֵי עֶזְרָא וְתַפְאֲרָתוֹ בְיַד צָר", ופירש רש"י "וז"ל "ויתן לשבי עוזו - מסר הארון והלוחות ביד פלשתים" עכ"ל, אבל עכשיו הלוחות טמונים וספונים בהר הבית עד יבוא גואל, ואינם בשבי ולא ביד צר].

ומבאר המשך חכמה על פי המבואר דהכונה היא על אהבת ה' והשגחת ה' לבני ישראל. דהנה אמרו חז"ל (ברכות ו, א) "אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק, מניין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין, שנאמר (ישעיהו סב, ח) נשבע ה' בימינו ובוזרו עזו, בימינו - זו תורה, שנאמר (דברים לג, ב) : מימינו אש דת למו, ובוזרו עזו - אלו תפילין, שנאמר (תהילים כט, יא) : ה' עז לעמו יתן". והיינו תפילין של יד [ואף על פי ששם בגמרא למדו שתפילין עזו לישראל, והביאו ראיה מתפילין של ראש, מכל מקום כונתם שיש ראיה שהם עזו, אבל בודאי הכתוב כאן הוא תפילין של יד, דהוא בזורע]. ותפארת

[עו]

⁹ [עו] כיון שנתבאר לנו סוד תפילין של יד ושל ראש, יש לתת טעם מדוע תפילין של יד הם בבית אחד, ותפילין של ראש בד' בתים. ויש להקדים ביאור הכתוב במלכים, לאחר ששלמה המלך בנה את בית המקדש והתפלל שישירה ה' שכנינתו בבית הזה, נאמר לו בנבואה (מלכים-א ט, ג) "וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ וְאֶת תְּחִנָּתְךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה לְפָנַי, הִקְדַּשְׁתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר פָּנַתָּה לְשׁוֹם שְׁמִי שָׁם עַד עוֹלָם, וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים" ע"כ. וצריך לבאר, מה הכוונה עיני ולבי, דודאי נמשל הוא. ומבאר המשך חכמה, ד"עיני" הם מורה על השגחה של ה' על העולם, ועל ברואיו, שעינים הם לראות. ו"לבי" מורה על אהבה שהיא בלב, דהיינו שהבטיח ה' לשלמה, שישגיח השגחה מיוחדת על בית המקדש, ויאהב אותו.

והנה הרמב"ם במורה הנבוכים (ג, יח) מבאר באריכות, שהשגחת ה' הפרטית על כל אחד מברואיו אינה שוה במידה אחת, אבל ככל שאדם קרוב יותר לה', ההשגחה עליו גדולה יותר. ובישראל יש ארבעה סוגים של דרגות בקרבת ה', כמו שאמרו בוויקרא רבה (אמור, פרשה ל סימן יב) וז"ל "פרי עץ הדר, אלו ישראל, מה אתרוג זה, יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפות תמרים, אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל, יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וענף עץ עבות, אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל, אלו ישראל מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל, יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, יוקשרו כולם אגודה אחת, והן מכפרין אלו על אלו.

אבל בענין האהבה של ה' לבני ישראל, אמרו חז"ל (שבת פח) על הפסוק (שיר השירים א, יב) "עַד שֶׁהֶמְלַךְ בְּקִסְבוֹ נִרְדֵּי נֶתַן רִיחוֹ", וז"ל "אמר עולא: עלובה כלה מזנה בתוך חופתה. אמר רב מרי ברה דבת שמואל: מאי קרא, עד שהמלך במסכו נרדי וגו'. אמר רב: ועדיין חביבותא היא גבן, דכתיב נתן ולא כתב הסריח" ע"כ. נמצא, שאפילו כשהעשו את העגל, עדיין תקועה אהבת ישראל אצל ה' יתברך, נמצא, שהשגחתו על ברואיו מחולקת לפי

משך חכמה

חג הפסח – פרשת בא פסקא עב-עו

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ג, גליון מס' תקלג טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

של יד, שימה כנגד הלב (מנחות לז, ב), לכן כולהו בחד בית. ולזה אמרו (תחנון בתפלת שחר) עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר, שעוז הוא תפילין של יד (ברכות, שם), וכמו שכתוב (ישעיה סב, ח) נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו, ותפארתו הוא תפילין של ראש, לשום פאר כו' (ישעיהו סא, ג) זה תפילין של ראש (בבא בתרא ס, ב), שבגלות ובשבי אין ניכר כל כך ההשגחה והאהבה, והוא דרוש ארוך, ואין כאן מקום להאריך¹⁰.

על ההשגחה העליונה, ולבי הוא על האהבה אשר בלב. והנה ההשגחה היא דבוקה בישראל לפי ערך מעלתו, כמו שהרחיב לברר במורה (נבוכים ג, יח). ובישראל יש ד' סוגים: בני תורה ומצוות, טעם וריח, טעם ולא ריח כו', כנגד ד' מינים שבלולב (ויקרא רבה אמור, ל, יב), כן ההשגחה חלוקה בהנהגתם. אבל אהבה, היא לכולם, וכמו שאמרו בשבת (פח, ב) נתן ריחו (שיר השירים א, יב) עדיין רחימותיה גבן. לכן ההשגחה הוא סוד תפילין של ראש, שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין (ברכות ו, א), וחלוקה בד' בתי, והוא מקום בין ענין. והאהבה הוא סוד תפילין

הלב מקום האהבה, רומז לאהבת ה' לישראל. ותפילין של ראש שהם בין העינים, מקום הראייה, רומז להשגחת ה' הפרטית על כל אחד מישראל. ואהבת ה' לכל אחד מבני ישראל היא שוה, לכן תפילין של יד בבית אחד, שהכל שוה. אבל השגחתו על כל אחד מברואיו תלויה בקרבת הנברא לה'. ויש בישראל ארבעה סוגי אנשים, בעלי תורה ומעשים טובים כו', לכן תפילין של ראש שמרמז על ההשגחה, מחולקים לארבעה בתים. וזה כונת התפלה, "עד מתי עוזך", אלו תפילין של יד, "בשבי", שלא שניכר בגלות אהבתו לישראל. "ותפארתך", אלו תפילין של ראש, "ביד צר", שלא ניכרת השגחתו יתברך הפרטית על כל אחד, בגלות הזה.

הם תפילין של ראש, דהנה על הפסוק בישעיהו, על הגאולה העתידה שינחם ה' את אבלי ציון, כתוב (ישעיהו סא, ג) 'לְשׁוֹם לְאַבְלֵי צִיּוֹן, לְתַת לָהֶם פָּאֵר תַּתְּ אֶפְרָיִם, וְאָמְרוּ חֲזוּ"ל (בבא בתרא ס, ב) דפאר הם תפילין, שישים ה' תפילין בראש ישראל תחת אפר של אבלות, שהניחו במקום תפילין. וכיון שנתבאר שתפילין של יד רומז על אהבת ה' לישראל עמו, ותפילין של ראש רומז להשגחת ה' על ישראל עמו, יתבאר הכל היטב. דכונת התפלה היא, שעכשיו בגלות, לא ניכרת בגלוי אהבת ה' לישראל והשגחתו המיוחדת לכל אחד ואחד, ועל זה אנו מתפללים, עד מתי "עוזך", היינו אהבתך לישראל בשבי. "ותפארתך", היינו השגחתך, היא ביד צר, שלא ניכרת אהבתו והשגחתו יתברך על ישראל.

¹⁰ תמצית דבריו: הטעם שתפילין של יד בבית אחד, ותפילין של ראש בארבעה בתים. דאמרו חז"ל, שה' גם מניח תפילין, וכתוב בהם אהבתו והשגחתו לבני ישראל. ותפילין של יד שהוא כנגד

